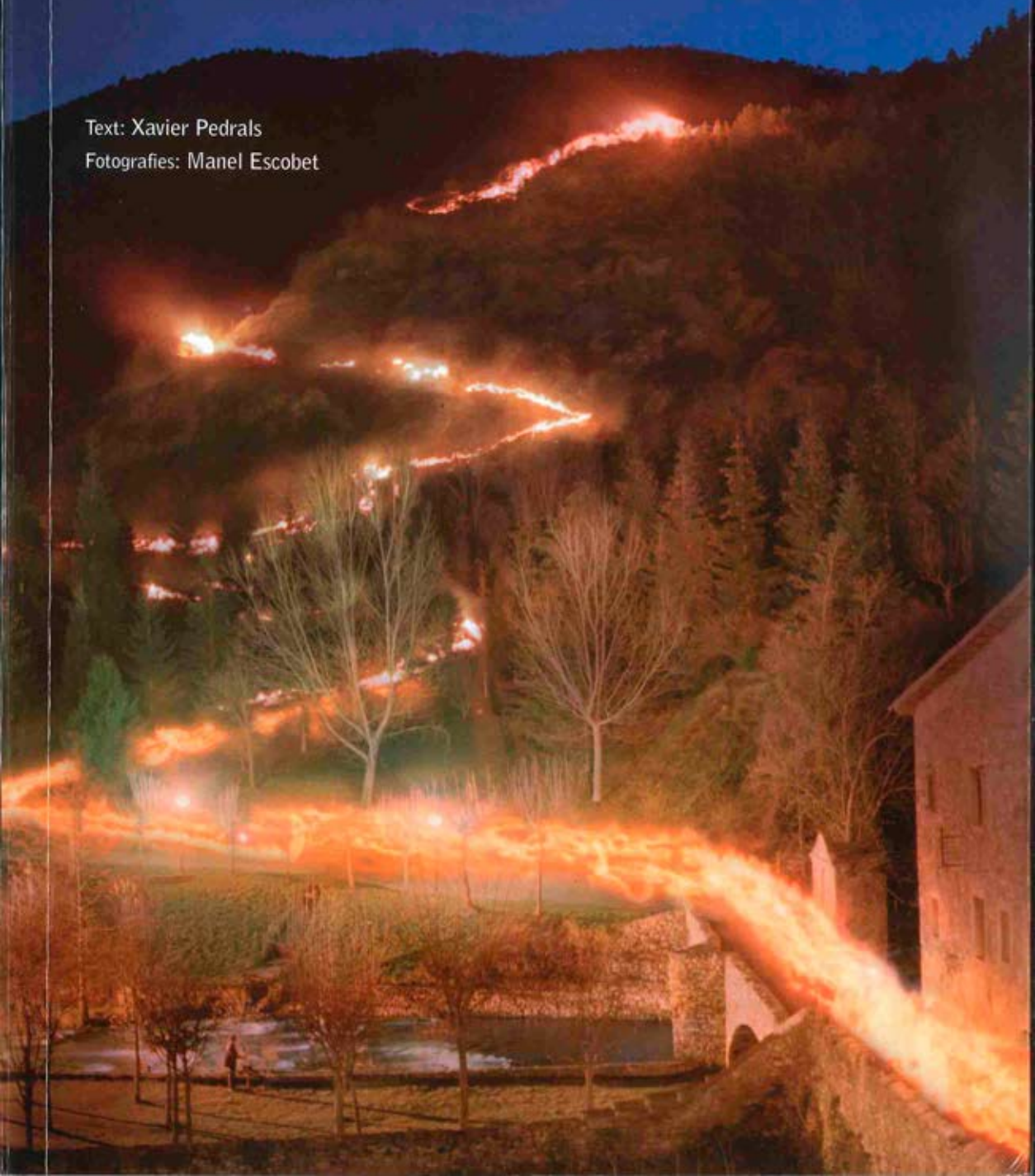

Fia-faia

La festa de falles nadalenca

Text: Xavier Pedrals

Fotografies: Manel Escobet

quan vaig entrar a l'Ajuntament de Bagà com a regidor de Cultura, vam intentar donar més vitalitat a la festa fent un projecte per posar-la al dia. Però no és fins a l'any 2001, quan Bagà i Sant Julià de Cerdanyola ens posem a treballar conjuntament, que la festa evoluciona definitivament, deixant enrere el format que se seguia fins aleshores i encarant-la cap al futur. A partir d'una proposta de Xavier Pedrals a les Jornades sobre la Fia-faia i les festes del foc.

No cal dir que totes les persones que hem treballat des de fa molts anys per aconseguir que la Fia-faia sigui reconeguda, ens sentim molt orgullosos que la nostra aportació hagi servit per enriquir la festa, cosa que ha ajudat a potenciar-la i divulgar-la.

Com a amic del Xavier Pedrals he d'aplaudir la seva dedicació i treball de recerca incansable que està fent des de fa molts anys; desitjo que aquest llibre que ara veu la llum serveixi per conèixer millor el món de les festes tradicionals més autèntiques i sigui de consulta obligada per a tots els estudiosos i folkloristes de la nostra cultura popular.

Josep Ureña i Llitjós

President de l'Associació de la Fia-faia

Pròleg

La festa de la Fia-faia de Bagà i Sant Julià de Cerdanyola, amb 61 pobles més, va ser declarada Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO el dia 1 de desembre de 2015. És evident que sense aquest reconeixement la festa continuaria fent-se igual, però aquesta inscripció a la llista del patrimoni mundial li dona la dimensió que li pertoca.

Allò que ha perdurat durant tants segles vol dir que està fermament arrelat en l'inconscient col·lectiu que descriu Jung. El símbol del foc lligat als solsticis és un arquetip que expressa l'indeterminable. El llenguatge simbòlic, que tan ben descrit està en aquest llibre, ens apropa a una realitat que depassa la raó. L'aspecte inconscient del símbol mai està definit amb precisió ni pot esperar-se que ho estigui, diu Jung.

I l'autor d'aquesta obra coneix i recull diverses interpretacions fetes a través de diferents corrents de les ciències humanes i socials. La interpretació funcionalista que planteja la necessitat del foc per escalfar i arribaria a la necessitat de donar visibilitat a la festa actual. La interpretació semiòtica que busca a través dels signes i dels estudis lingüístics, allunyar-se de les accions per buscar els significants. La interpretació política, que convertiria els fars en torres de guaita i el sentiment de pertinença al poble, recordant la territorialitat de cada zona. La sociològica, que ho analitza des del punt de mira de la cohesió social i de la incorporació dels joves a la vida adulta, entre altres funcions.

Però l'autor, com a bon historiador, descriu, interpreta i deixa que puguin fluir els arquetips ancestrals i la màgia que fa que la festa sigui única per a cada poble i també única per a cada persona que hi participa. La màgia es fa palesa en les diverses vivències personals, on la festa de la Fia-faia actuaria com un diapasó que produeix una ressonància segons les experiències viscudes i la sensibilitat per reconèixer aquest inconscient col·lectiu.

A més de ser una festa única, també té trets compartits. Sabem molt poc de l'origen de les falles, de la seva funció, de la seva evolució en

el temps, però tenim la certesa que perviuen. Hi ha característiques comunes als pobles on mai s'han deixat de fer les falles, i que han pogut aportar documentació de fa més d'un segle ininterromput que ha permès ser declarades Festa Patrimonial de Catalunya, Bagà, Sant Julià de Cerdanyola i Isil.

Aquests pobles no han estat mai despoblats. Ans al contrari. Eren nuclis actius de població, tal com es pot comprovar als arxius del Berguedà i constatar en les edificacions religioses de dues esglésies ben grans al poble d'Isil.

En tots els casos són àrees perifèriques dels bisbats, on possiblement el control religiós no era tan estricte. Les falles es van cristianitzar, tal com es constata a la publicació de *La Veu de Catalunya* del dia 10 de juliol de 1902, on descriu com a Isil els fallaires resaven el rosari abans d'iniciar la baixada de les falles: "...Als breus moment deixà sentir-se la tocada d'oració que fou la crida pera'ls que trobantse el pich que s'hi veyan ja fortas flamaradas, resessin el rosari en torn la gran foguera". Però aquesta cristianització no va ofegar el sentit profund de festa, de gaudi, d'alegria.

La música era la manifestació més palesa d'aquesta alegria i també en això coincideixen la Fia-faia i les Falles d'Isil. Ambdues tenen una música ben específica de falles. A més en la marxa dels Fallaires d'Isil hi ha uns quants compassos que són exactes a la música de la Patum de Berga. Casualitat? Un mateix compositor que viatjava d'una vall a l'altra? Un inici compartit?

La difícil comunicació d'aquests pobles també és un tret compartit. Aquesta dificultat geogràfica fa que els musulmans no ocupessin aquestes contrades. Si el ritual de falles, com afirmen alguns autors, estava relacionat amb les tradicions celtas o dels ibers (andosins?), aquest aïllament geogràfic els permet perdurar en el temps. I si la festa no ve de tan lluny la dificultat per arribar en aquests indrets de ben segur va afavorir la conservació de la tradició.

El tronc comú de la llengua ibera i/o bascoïda. Potser algun dia podrem trobar l'origen dels noms de "falles", "faia", "halles"... No podem oblidar la força de la toponímia en les nostres contrades. Isil significa "silenci" en basc.

El ritual està compost per un sincretisme de cultures que s'han anat superposant al Pirineu. I que ha estat tan fort que ha sobreviscut a

pestes, guerres, administracions adverses, discussions locals, interessos particulars, modernitzacions diverses. I és gràcies a l'ímpetu de la gent, al sentiment profund dels fallaires, que prové de la força ancestral de l'inconscient col·lectiu.

En cada etapa han existit amenaces que n'han fet perillar la continuïtat. Els nostres ancestres les van saber superar. La nostra obligació és saber determinar les amenaces actuals per convertir-les en oportunitats de consolidació de la festa.

Una de les principals amenaces actuals és la banalització. L'autor del llibre descriu de manera acurada l'adaptació que la festa de la Fia-faia ha fet, especialment aquests últims anys. El perill radica en l'objectiu de l'adaptació. Si aquesta és per mantenir i fer perdurar l'essència de la festa, com varen ser les diferents propostes que es fan a Bagà els últims anys, aquestes ajuden a mantenir la festa. Si l'objectiu és treure'n un rèdit turístic, econòmic o social, hi ha possibilitats que esdevingui nefast per a la festa.

Això no exclou la divulgació de la festa ni la creació de productes turístics relacionats, sempre que es respecti l'essència de la festa tal com es recull al text de la Convenció de la UNESCO per a la salvaguarda del Patrimoni Cultural Immateral.

L'educació i sensibilització és una de les estratègies recomanades a l'article 14 d'aquesta convenció. Tanmateix, a la Declaració d'Andorra la Vella de les comunitats fallaires dels Pirineus del 3 de desembre del 2015 es manifesta que: "Es volen elaborar conjuntament projectes que vagin dirigits als joves i que promoguin el coneixement de la història a través de l'evolució d'aquesta tradició, així com els valors de tolerància, d'intercanvi, de fraternitat, de participació, de companyonia, de respecte de la diversitat cultural i del medi ambient i de democràcia que, gràcies al patrimoni cultural, contribuiran a fomentar uns valors transpirinencs i europeus, així com uns vincles de col·laboració entre els territoris implicats."

Per tal de donar suport a la comunitat fallaire i perquè aconseguïu aplicar els acords de la declaració d'Andorra i de les recomanacions de la UNESCO per a la salvaguarda, es crea a la Universitat de Lleida el 29 de juny de 2016 la Càtedra d'Educació i Patrimoni Immateral dels Pirineus amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, de la Diputació de Lleida i de l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA).

Si en el passat llunyà, durant segles, els nostres avantpassats han vençut les dificultats i han perdurat les falles. Si en passat recent, dels últims 40 anys, molts pobles han recuperat les seves falles. Si en el present 63 pobles de tres estats diferents hem estat capaços de posar-nos d'acord per inscriure la nostra festa comuna a la llista de Patrimoni Immaterial de la UNESCO, el futur serà ric i ple en mantenir la consciència col·lectiva.

Un llibre com aquest, de lectura agradable, entenedor i molt ben documentat, suposa una remarcable aportació al futur que volem per a les nostres festes.

Sofia Isus Barado

Directora de la Càtedra d'Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus de la Universitat de Lleida
Presidenta de l'EMD d'Isil i Alós

Presentació

La Fia-faia és una festa tradicional i popular que es celebra el capvespre de la nit de Nadal a la vila de Bagà i al poble de Sant Julià de Cerdanyola, a l'Alt Berguedà.

Aquesta festa ens permet ser testimonis i participants d'un ritus excepcional que els baganesos i els cerdanyolencs han conservat tossudament al llarg dels segles. Cada Nadal els fallaires de Bagà i Sant Julià de Cerdanyola aconseguiran novament allargar la durada del sol al firmament, després de la vetlla, les hores de claror augmentaran de dia en dia. La Fia-faia és una pervivència ancestral que ens recorda que som una anella més en el llarg seguici dels segles.

Aquesta festa s'ha mantingut gairebé desconeguda a les muntanyes de l'Alt Berguedà, conservant tot el seu encant i la seva màgia, esdevenint una de les més característiques i originals de Catalunya en les diades nadalenques.

Actualment, la Fia-faia està inscrita a la llista de Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, a més de ser Festa Patrimonial d'Interès Nacional. Dos reconeixements que avalen la festa al més alt nivell.

Aquest llibre és concebut com una guia i pretén posar a l'abast de ciutadans i ciutadanes un text que pugui satisfer l'interès bàsic d'informació sobre la festa i facilitar la seva ràpida comprensió, mantenint sempre la precisió i l'exactitud en els temes tractats.

El llibre es compon de tres parts, totes acompanyades de fotografies curosament escollides; a la primera, la festa és explicada seguint cada una de les seves etapes. Segueix un repàs històric de la seva evolució al llarg dels temps, des dels seus orígens, amb especial atenció als darrers anys. Finalment, la tercera part aplega una breu selecció de lectures recomanades i un vocabulari faiaire.

Aquesta obra és complementària del llibre: *La Fia-faia, ancestral, màgica, única* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007), del mateix autor, inclou informacions noves, per evolució de la festa o de la investigació.